

kalnih vin v lepo obnovljeno Vidovo klet v vasi Vidma. Ob prijetnem posedanju za pivsko mizo smo z domačim kletarjem in »vinogojcem« razpredali o razmerah in perspektivah pridelovanja žlahtnih sokov, od rizlingov do šmarnic. Na minljivost časa nas je spomnil prvi mrak in pohiteli smo še do zadnje postaje na naši začrtani transversali.

Pogorje Boč je s svojim najvišjim delom (979 m) odlična razgledna točka, zato na njem stoji tudi dvajsetmetrski radarski stolp nekdanje JLA. Po ljudskem prepričanju je Boč votel in poln vode, ki ima zdravilne lastnosti. Od tod tudi izročilo o »jezeru v gorici« in »vilinskem kamnu« ter o votlini Belojači, ki je s 600 metri najdaljša štajerska jama. Vodni izviri v podnožju hribovja so bili pomemben razlog za ustanovitev dominikanskega nunskega samostana Studenice leta 1237. Umivanje s to vodo iz še danes ohranjenega izvira na samostanskem dvorišču je lajšalo očesne bolezni, v bližini pa je zdaj urejen tudi »Energetski park Studenice«. Na samostanskem hodniku, ki je vodil na nunski kor, je bil t. i. čudodelni križ, pod katerim je na lastne stroške vzdrževala večno luč vurberška gosposčina.

Ogled Studenic je potekal v nekoliko mističnem večernem ozračju, ob siju žarometov. Dotrajano poslopje, ki so ga pred leti že začeli obnavljati, je zaradi finančnega propada mariborske škofije spet prepuščeno negotovi usodi. Otrpnilo je v zaspano brezčasje, kakor zakleta kraljična, ki še vedno pričakuje princa - odrešitelja. Ob takšnih poetičnih primerjavah je bilo vre-

dno spomniti na dejstvo, da je širša okolica Boča povezana s trubadurskim pesnikom Wolframom von Eschenbachom. V epski pesnitvi *Parsifal* (marsikomu bolj poznani v Wagnerjevi operni priredbi) je omenil kraje Celje, Hajdina (Ptuj) in Rogatec ter hidronima Drava in Grajena. Boč ima v tej mitični pokrajini osrednje mesto, saj naj bi bil v sijajnem gradu na njegovem vrhu shranjen sveti gral. Ime je zapisal po nemško, »Vatsch« (to-rej Boč, Voč), in spominja na ime Montsalvat iz širše evropske srednjeveške tradicije o iskanju svetega grala. Medtem ko drugi avtorji opisujejo gral kot čudežni kelih, pa je za Eschenbacha to svetleč kamen z neizčrpnimi zdravilnimi in spiritualnimi energijami. Zdi se, da je pesnik okoli leta 1200 dejansko potoval skozi omenjene spodnještajerske kraje in v svojo pesniško stvaritev vpletel segmente lokalnega ljudskega izročila.

Ob vsem tem se nam ponovno postavlja vprašanje razmerij med ljudsko ali kmečko kulturo ter fevdalno dvorno kulturo. Iz predstavljenih primerov je mogoče sklepati, da si gotovo nista bili tako vsakasebi, kakor so doslej trdili nekateri slovenski zgodovinarji, pač pa ju je povezoval dvosmerni tok zgledov in izmenjav. Tako tudi v izročilu o vurberškem Kresniku ni opazen le ljudski, temveč delno tudi plemiški dekor in sentiment. Zaenkrat je težko povedati kaj več o dinamiki in intenzivnosti takšnih procesov, ki doslej niso bili deležni dovolj šne pozornosti, in ostajajo izziv za morebitne bodoče multidisciplinarne raziskave.

STROKOVNA EKKURZIJA TOKRAT V »NADVSE DOBRE« TOPLICE

O teh Toplicah je že v drugi polovici 17. stoletja pisal polihistor Janez Vajkard Valvasor in dodal, da se nahajajo na Srednjem Kranjskem in da jih od daleč obiskujejo. Govorim o Dolenjskih Toplicah, ki so bile središče letošnjega tridnevnega etnološkega dogajanja.

Kot predpriprava na letošnje 13. vzporednice med slovensko in hrvaško etnologijo ter Murkovanje 2014 (10. in 11. november 2014) smo se članice in člani Slovenskega etnološkega društva (SED) in Hrvaškega etnološkega društva (HED) v nedeljo, 9. novembra 2014, odpravili na strokovno ekskurzijo.

Sam sem bil kot domačin in predvsem etnolog neizmerno vesel in počaščen, da sem lahko udeleženka in udeležencem predstavil tisto najboljše, kar imamo: našo naravo, našo kulturno dediščino in posebej ustvarjalnost naših ljudi. Prvi postanek izleta na Martinovo nedeljo je bil v Novem mestu, kjer nas je v Dolenjskem muzeju prisrčno sprejela kolegica Ivica Križ, lanska prejemnica Murkovega priznanja. Predstavila nam je svoje delo, ki ga opravlja kot kustosinja za etnologijo, in nas popeljala po razstavi Dolenjska in njeni ljudje, za katero je bila lani nagrajena.

Razstava predstavlja območje osrednje Dolenjske, in sicer osnovno zgodbo o življenju in delu kmečkega prebivalstva in obrtnikov v 19. in v prvi polovici 20. stoletja. Poudarek razstave je na predstavitvi materialne kulture, posebej gospodarskih

dejavnosti, od nabiralništva, lova, lova na polhe, ribolova do živinoreje in poljedelstva ter vinogradništva, ki je dajalo značilen pečat tej pokrajini že od srednjega veka.

Od obrtnih dejavnosti so prikazane tako mestne kot podeželske obrti: mlinarstvo, usnjarstvo in čevljarstvo, lončarstvo in novomeška tovarna Keramika. Medičarsko in svečarsko obrt predstavlja ena redkih in v celoti ohranjenih lectarskih delavnic v Sloveniji z bogato zbirko lesenih rezljanih modelov za lect in voščene votive iz 18. in 19. stoletja. Tudi mlinarska in lončarska obrt sta predstavljeni z rekonstrukcijo lončarske delavnice in mlina z izvorno opremo. Od nesnovne dediščine so predstavljene ljudska likovna umetnost in šege koledarskega kroga: pustne, velikonočne in božične šege.

Po samem ogledu smo se sprehodili še po starem mestnem jedru Novega mesta ter pot nadaljevali mimo Prečne, Straže v Soteski, kjer smo si ogledali razvaline gradu Soteska, muzej oz. depo starih avtomobilov in Hudičev turn. Veličasten dvorec Soteski je bil po Valvasorjevem mnenju eden najlepših v deželi Kranjski. Ob koncu 17. stoletja so na odprtem polju ob reki Krki zasnovali nov baročni park, katerega pomemben sestavni del je bil na deteljčasti talni osnovi pozidan vrtni paviljon, poznan kot Hudičev turn. Notranjost vrtnega paviljona Hudičev turn je bogato poslikana z iluzionistično poslikavo s konca 17. stole-

* Primož Primec, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., vodja TIC Dolenjske Toplice, 8350 Dolenjske Toplice, Sokolski trg 4, primoz.primec@dolenjske-toplice.si.



Pred Kulturnim centrom Društva Kočevarjev staroselcev z muzejem.

Foto: Primož Primec, Občice, 9. 11. 2014.

tja. Med motivi velja na oboku pritličja omeniti prizor iz antične mitologije, Zevsovo ugrabitev Ganimeda, v nadstropju pa naslikano iluzionistično stebriščno arhitekturo, upodobitev grškega boga Bakha in poosebitve vere, upanja in ljubezni. Nenavadno ime Hudičev turn je izražalo življenjski slog aristokracije rokokoskega časa, ki se je podeželanom zdel pregrešen. V vrtnem paviljonu so prirejali radožive grajske zabave, zato se ga je prijelo to ime. V neposredni bližini gradu, v nekdanjem gospodarskem poslopju, pa je še razstavni depo starih in vprežnih vozil Tehniškega muzeja Slovenije.

Kosili smo v eni naših najstarejših gostil, Gostilni Štravs v Podturnu, ki je letos praznovala 50 let. Slovi predvsem po odličnih ribah in divjačinskih jedeh.

Z ogledom smo nadaljevali v najvzhodnejšem delu kočevskega jezikovnega otoka, v vaseh Občice in Kočevske Poljane. V prvi smo si ogledali Kulturni center Društva Kočevarjev staroselcev, ki z muzejem predstavlja zgodovinska dejstva o nekdanjih prebivalcih Kočevske, ki so tod živeli več kot 600 let. Zgodovina 800 km² obsežnega nemškega jezikovnega otoka se namreč zač-

ne s poselitvijo nemških kmetov v 14. stoletju. Predstavljeno je njihovo življenje, delo in izselitev med drugo svetovno vojno. V neposredni bližini centra pa je društvo, ki neguje kočevarsko identiteto, osnovalo še Gensko banko starih sadnih sort. Društvo Kočevarjev staroselcev/Gottscheer Altsiedler Verein je bilo ustanovljeno leta 1992, združuje pa večinoma Kočevarje in njihove potomce iz Mošnic in okolice, ki se leta 1941 niso izselili.

Ekskurzijo smo sklenili s sprehodom po še eni kočevarski vasi, Kočevske Poljane/Pöllandl, ki ležijo v Črmošnjiško-Poljanski dolini. Vas je zaščiten kot kulturni spomenik, v njej pa ima svoje prostore Zavod za ohranitev kulturne dediščine Mošnice/Moschnitzte, ki stoji poleg župnijske cerkve sv. Andreja in nekdanje šole. Pred večerno predstavitev novih publikacij SED in HED v Dolenjskih Toplicah pa smo si v Poljanah pogledali še primer dobre prakse – obnovljeno kočevarsko hišo.

Na koncu pa z moje strani le še zahvala za vse tiste pike na i, in sicer: hvala Zori, hvala Urošu, hvala Anji, hvala Ivici in hvala Mariji in Metki.